

תורת הקורא

הערות ודיוקים, הלכות ומנהגים, פרפראות וחידושים, דיונים ובירורים, הקשורים בקריאת פרשת השבוע והמסתעף

גליון מס' 131

פרשת בשלח

ה"א תשע"ו

גליון זה יו"ל ע"י מכון 'טעמי תורה'.

תורה לכל העושים והמסייעים שגליון זה יראה אור.

© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בכרחה בטובן.
כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל.
מייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

הלכה ומנהג

יש נוהגים לקרוא בקול רם את הפסוקים: 'יִי יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְּרִישׁוּ' (י"ד י"ד), 'וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִי גִלְחֶם לָהֶם בְּמִצְרַיִם' (שם, חציו השני של פסוק כ"ה), 'כָּל הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר שְׂמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְיָ רִפְּאֵךְ' (ט"ו, חציו השני של פסוק כ"ו), 'וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כָּס יָהּ מִלְחָמָה לִי בַעֲמֶלֶךְ מִדָּר דָּר' (י"ז ט"ז) א.

יש נוהגים לקרוא את הפסוקים 'וַיֹּאמֶר' (י"ד י"ד) ו'יִי גִלְחֶם' (כ"ה) בקול רם ובאריכות הניגון, משום שמרומז בהם שם הגדול של ע"ב שמות. ויש שנוהגים לקרוא אותם בקול נמוך. ויש שנהגו לעמוד בשעת קריאתם.

נוהגים לקרוא את שירת הים בקול רם ובניגון זמרה מיוחד. נוהגים שלא להפסיק באמצע שירת הים, אלא קוראים את כל השירה לעולה אחד.

דברי קהלת. וכן הוא במנהגים דק"ק וורמיישא בסדר הפרשיות, למעט הפסוק 'וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כָּס יָהּ מִלְחָמָה לִי בַעֲמֶלֶךְ מִדָּר דָּר' שאינו מופיע שם.

ובהדרת קדש (פירוש והלכות על מחזור התפילה לר' יצחק ב"ר יעקב יובל סג"ל, נדפס לראשונה במחזור ויניציאה שנ"ט-ש"ס, ולאחריו הודפס ברבים ממחזורי אשכנז) הביא רק את המנהג לקרוא את הפסוק 'יִי יִלְחֶם לָכֶם' בקול רם, והובאו דבריו בשלחן הקריאה (סימן י"ב, פרשת בשלח).

ב בסדר טרייש (סימן י' ד"ה לפסח) כתב על שלושת פסוקים אלו: וראיתי קורין אותם לכבודם בקול רם בניגון באורך כמו הדברות. ע"כ.

וכן כתב היעב"ץ (סידור עמודי שמים הגהה לדף קס"ג, ובדפוס"ח הכניסו את ההגהה במקומה בקריאת התורה והלכותיה, בית הספר, בית ט"ו) וז"ל: גם בפסוקי 'וַיֹּאמֶר' 'וַיִּשַׁע' 'וַיִּבְא' 'וַיִּט' שמעתי לאבי מורי הגאון ז"ל (בעל ה"חכם צבי") שהיה מגביה קולו בקראו אותם. וכן בספר מנהגים דק"ק וורמיישא בסדר הפרשיות ובספר דברי קהלת כתבו שמגביהם את הקול בשלושת פסוקים אלו. והוסיף בדברי קהלת שבשלושת חובות אחרונות שלפני פסוקים אלו מאריך בניגנה, והן 'וַיִּבְא' 'וַיִּשַׁע' 'וַיִּט' שלפני פסוק 'וַיִּשַׁע', 'מִאֲחִירֵהֶם' שלפני פסוק 'וַיִּבְא', ו'כָּל הַלְּיָה' שלפני פסוק 'וַיִּט'.

ג כמבואר ברש"י (סוכה מ"ה ע"א ד"ה אני), והוזכר גם בשאר ראשונים ובספר הזוהר.

ד כן המנהג בחלק מקהילות תימן.

וכתב בספר מדרש הביאור (לר' נתנאל בן דוד עזרי מחכמי תימן, חי בסביבות השנים ק"פ - רמ"ה): למה אומרים פסוקי 'וַיִּשַׁע מִלֵּאד הָאֱלֹהִים' בקול נמוך, אמרו חכמים זכרונם לברכה לפי שיש בו שם בן ע"ב אותיות בתחבולות, והוא מתחילת 'וַיִּשַׁע' ומסוף 'וַיִּבְא' ומתחילת 'וַיִּט'. עכ"ל. ונראה שהנמכת הקול הוא ע"פ האמור בירושלמי (יומא פ"ג ה"ה) גבי שם המפורש: בראשונה היה אומרו בקול גבוה משרבו הפרוצין היה אומרו בקול נמוך.

ובמדרש אור האפלה (לר' נתנאל בן ישיע מחכמי תימן, חובר בשנת פ"ט) נתן טעם אחר להנמכת הקול בפסוקים אלו, וכתב: ונהגו בני אדם להנמיך את קולם בשלושת הפסוקים האלו בזמן הקריאה בס"ת, והמתקן הראשון שתקן כן ידע ששלושת הפסוקים הללו הם סוד מן הסודות, לפי שהוא סובר שהענין האמור כאן הוא הענין האמור בבכמה מקומות בנבואה, והמלאך האמור כאן הם השבילים הנבדלים, וזה יפה ונפלא, או אולי שהוא סובר שזה דבר נסתר כלומר נס. עכ"ל.

ה כן כתב בהדרת קדש, והובאו דבריו בשלחן הקריאה (סימן י"ב, פרשת בשלח).

ו ז"ל היעב"ץ (שם): שמעתי וכו' שהיה מגביה קולו בקראו אותם, גם בשירות שדרכן בקול משובח ובזמרה. עכ"ל. וכן כתב בדברי קהלת שקוראים את שירת הים בקול רם.

ובמנהגים דק"ק וורמיישא בסדר הפרשיות פירט וכתב שמגביהים את הקול מהפסוק 'וַיִּשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא' (י"ד י"ד), עד 'סוֹס וְרָכְבוֹ רָמָה בָּיָם' שבשירת מרים (ט"ז כ"א). (ונראה שהטעם שמגביהים את הקול מ'וַיִּשַׁע', משום שמשם עיקר הנס, כמו שכתב בספר הפרדס סימן ה').

ז כן כתב היעב"ץ (שם) שקוראים את השירות בזמרה. וכן כתב בדברי קהלת שקוראים את השירה בניגנה מיוחדת.

ובמחזור ויטרי (סימן ק"ז) כתב את התרגום של קריאת שבעי של פסח (שהיה נהוג בזמנם לקרוא ולתרגם שבעי של פסח כדאיתא בתוס' מגילה כ"ד ע"א ד"ה ואם היה) ובפסוק 'וַיִּהְיֶינָה לָהֶם חֻמָּה מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם' (י"ז כ"ט) כתב: ומנעים את קולו בנעימה ובמנגינה. ואמנם שם קאי על המתרגם, אך מסתבר שגם הקורא מנגן כעין המתרגם.

והמנהג לנגן גם לפני השירה בפסוק 'וַיִּהְיֶינָה לָהֶם חֻמָּה מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם' (י"ד כ"ט, אך פסוק זה לעיל י"ד כ"ב נקרא בניגון גריל), ובפסוק 'וַיִּהְיֶינָה לָהֶם חֻמָּה מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם' (י"ז כ"ט), ולאחריה בשירת מרים בפסוק 'שִׁירוּ לִי כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וְרָכְבוֹ רָמָה בָּיָם' (ט"ז כ"א).

ובשירה עצמה יש נוהגים לנגן בניגון מיוחד רק בפסוקים המוזכר בהם שם ה', ולמנהג זה מנגנים רק את חציו השני של הפסוק שאחר האתנחתא, למעט בפסוקים קצרים שמנגנים מתחילתם, ואלו הפסוקים המנוגנים למנהג זה: 'אֲשִׁירָה לִי כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וְרָכְבוֹ רָמָה בָּיָם' (ט"ז א'), 'זָה אֶלִי וְאֶנְהוּ אֶלִּי אֲבִי וְאֶלְמִנְהוּ' (ב'), 'וְיִי אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ' (ג'), 'יִמְיָךְ יְיָ נֶאֱדָרִי בַּחֲוֵי יְמִיָךְ יְיָ תִרְעַץ אוֹיֵב' (ד'), 'מִי כְמִכָּה בְּאֵלִים יְיָ מִי כְמִכָּה נֶאֱדָר בְּקֶדֶשׁ נוֹרָא תְהִלַּת עֲשֶׂה פִּלָּא' (ה'), 'עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ יְיָ עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיָת' (ט"ט), 'מִקֶּדֶשׁ אֶדְנִי כֹנְנִי יִדְדִי' (י"), 'וְיִי מִלְּךָ לְעֵלְם וְעַד' (י"ח), 'וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַּיָּבֵשׁ בַּתּוֹךְ הַיָּם' (י"ט). (בדברי קהלת כתב שמאריכים בניגון 'וַיִּשַׁע' ובניגון 'עֲבָדוּ', ובניגון 'לֵאמֹר', ובניגון 'בַּתּוֹךְ הַיָּם' שבפסוק השירה, אך את השירה כולה קוראים בניגון פשוט ובקול רם, ורק 'אֲשִׁירָה גו' ו'כָּל עַצֵּם הַשִּׁירָה בְּנִינָה מִיִּחוּדָה, ובפסוקים 'וְיִי אִישׁ מִלְחָמָה גו', 'יִמְיָךְ יְיָ גו', 'מִי כְמִכָּה גו', 'עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ גו', 'וְיִי מִלְּךָ גו' קוראים בניגון דיוע, וכן אחר השירה מאריכים בניגון 'וּבְמִחֻלָּה', וקוראים 'וְתַעַן לָהֶם מִרְיָם' בניגון שירה, ו'שִׁירוּ לִי גו' בניגון דיוע).

ויש נוהגים (כמדומה שכן מנהג רוב קהילות החסידים, ומעט קהילות נוספות) לקרוא את כל השירה בניגון מיוחד, וכן כתב הגר"ש דבליצקי (תקון תפילה עמוד ז'): המנהג שבשירת הים קוראים כל פסוק בניגון המיוחד, ולא רק פסוק שיש בו שם קדוש.

ויש להעיר, שמחמת הניגון המיוחד יש נטיה לנגן ללא התאמה לטעמים כלל, אך באמת יש להקפיד לנגן את טעמי המקרא בניגון המיוחד, ולא לקרוא בניגון המיוחד ללא טעמים כלל (וכן מוכח מהדברי קהלת, שכתב גבי ניגון המחנות בפרשת בהעלותך שמאריך בחיבות 'וְעַל צֶבֶא' או 'וְעַל צֶבֶא' לנגן בהן כעין קדמא קטן שעליהן, אך בפסוק 'וְעַל צֶבֶא מִסָּה בְנֵי נָד' שאין בהן קדמא קטן לא יאריך לנגן, אלא יגן בניגון המתאים להטעמת טפחא אתנחתא).

ח כתב האבודרהם (סדר הפרשיות וההפטרות, ד"ה אלו הן) וכן כתב בספר המנהג (סוף הלכות סוכה) שיש סמך למנהגו שלא להפסיק בשירת הים, מדברי הירושלמי (מגילה פ"ג ה"ה) והמסכת סופרים (פי"ב ה"ג), שאיתא שם ששירת הים טעונה ברכה לפניה ולאחריה (והיינו שאף בזמן המשנה שרק העולה הראשון היה מברך ברכה שלפניה, והאחרון היה מברך ברכה שלאחריה, ושאר העולים היו מברכים (משנה מגילה כ"א ע"א, וגמרא שם ע"ב), העולה לשירת הים כן היה מברך לפניה ולאחריה). וכתבו הטעם, מפני שאין מפקיקין בה אלא אחד קורא אותה. וכן כתב באליה רבה (ס' קמ"ג סק"ו) ע"פ מסכת סופרים הנ"ל.

והשערי אפרים (שער ז' סעיף כ"ה) הביא מנהג זה להלכה, והוסיף שאין לשנות אפילו במקום שיש חיובים הרבה. ובשערי רחמים (שם) הביא בשם שו"ת מהר"ם שנייטו (חלק אורח חיים סימן כ"ו) שבמקום שיש הרבה עולים אפשר להפסיק אחר 'וַיִּשַׁע' בפרשה הפתוחה שבתורה.

בהרבה קהילות נוהגים כל הקהל לעמוד בשעת קריאת שירת היס^ט.

נוהגים להעלות את הרב לקריאת שירת היס^ט.

❖❖❖ ❖❖❖ ❖❖❖

❖ דיוקים ודקדוקים ❖

י"ג י"ז: **פִּרְעָה** - הרי"ש בשווא נח, ויש להזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריה ולקרוא פִּרְה. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית^ט. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: **בְּרֵאשִׁית. וַיִּסְעוּ. וַיִּשְׂאוּ. וַיַּעֲקֻנוּ. וַרְאוּ. לְרֵאשִׁית. תַּצְעֵק. מִלֵּאד. נִשְׂאָר. וְאַרְמָמְנָהוּ. תִּרְעֵץ. נִבְהֵלוּ. וַיַּעֲקֻנוּ. וַיִּשְׂבְּעוּ. וַרְאִיתָם. בְּשִׁמְעוּ. נִרְאָה. וַיִּרְאוּ. וְהַמַּמְעִיט. וַיִּבְאֵשׁ. יִרְאוּ. לְמַסְעִיהֶם. הִיאָר. הַנִּבְכָּה.**

אֶת־הָעַם - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶת הָעַם^ט.

וְנִשְׁבוּ - הטעם מלעיל בשי"ן, והוא לשון שיבה. והקורא 'וְנִשְׁבוּ' מלרע משנה משמעות ללשון שבי.

י"ג י"ח: **יִסְסוּן** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים יִסְסוּן^ט.

י"ג י"ט: **עָמָו** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אָמָו' באל"ף^ט. וכן הוא להלן.

אֶתְכֶם - התי"ו בשווא נע.

י"ד ב': **נִכְחָזוּ** - הכ"ף בשווא נח, ולא בשווא נע.

י"ד ג': **עֲלִיהֶם** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אֲלִיהֶם' באל"ף^ט. וכן הוא להלן.

י"ד ד': **וְאַכְבְּדָה בְּפִרְעָה** - הבי"ת דגושה^ט. וכן הוא להלן.

וַיַּעֲשׂוּכֶן - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וַיַּעֲשׂוּ כֶן^ט.

י"ד ו': **וַיֵּאָסֶר** - האל"ף בשווא נח^ט. ואין להבליעה ולקרוא וַיֵּסֶר, או לקרוא וַיֵּאָסֶר בחטף סגול^ט. וכן הוא באל"ף שלהלן ט"ו ו': **נֶאֱדָרִי**. ולהלן ט"ו י"א: **נֶאֱדָר**.

י"ד ז': **שֵׁשׁ-מֵאוֹת לְרֶכֶב בָּחוּר** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים שֵׁשׁ מֵאוֹת-לְרֶכֶב בָּחוּר או שֵׁשׁ מֵאוֹת לְרֶכֶב בָּחוּר.

י"ד י': **וְהִנֵּה מַצְרִים** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המרכא ולהטעים וְהִנֵּה-מַצְרִים | במקף.

וכתב בערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח'), שאע"פ שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, בכל זאת בקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה. וכל זה במקום שלא משתנה המשמעות, אך במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות, ראוי מאד להקפיד ולדקדק להגות כראוי.

^ט ענין זה מבואר בגליון פרשת וישב תשע"ו הערה כ"א.

^{טו} כיון שהסוף פסוק בא כאן מיד אחר האתנחתא, ללא טעם נוסף ביניהם, וע"י זה נוצר קצת מחסור בנגינה, יש נטיה להוסיף טעם נוסף לפני הסוף פסוק, ובפרט כשבאות שתי תיבות מוקפות בטעם סוף פסוק, שיש נטיה להשמיט את המקף ולהוסיף טעם בתיבה הראשונה. ויש להזהר לא לעשות כן אלא להטעים כראוי.

ובפרט יש להזהר בזה בסיום העליה במנחה בשבת ובשני וחמישי, שמחמת ניגון הפסקת הקריאה המחסור בנגינה לפני הסוף פסוק אף גדול יותר, והנטיה להוסיף שם טעם נוסף חזקה יותר.

^{טז} כתב בקסת הסופר (פתחה לחלק שני, אות ו'): אבל דין נח נראה אינו נוהג באל"ף, ומה שנמצא 'נֶאֱדָר בְּקֶדֶשׁ' שהאל"ף בע"כ היא כמו נח נראה מדדל"ת שלאחריה דגושה, והו' דלא כמנהג הלשון אלא מטעם כמ"ס. ע"כ. וכוונתו, שאע"פ שדרך האותיות הגרוניות להתרחב משווא נח לחטף, כאן האל"ף נשארה בשווא נח שלא כמנהג.

ולענין אופן הגיית אל"ף בשווא נח, כתב ר' שבתי סופר שהיא קלה מאד עד שכמעט ולא תורגש בקריאה. והיינו שלאות אל"ף יש מבטא מסויים שהוא קל מהאות עי"ן, ולכן אפשר לבטא בשווא נח, ולא שאין לאות אל"ף מבטא כלל.

^י כבבראשית מ"ב כ"ד: וַיֵּאָסֶר אוֹתוֹ לְעֵינָיָהֶם.

ובתורה קדומה שם הוסיפו בחלק הדקדוק הערה בשם מהר"י בשירי, שכל לשון אסירה שענינו רתימה וקשירה (כגון: וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף בְּקֶבֶתוֹ, וַיֵּאָסֶר אֶת רַכְבּוֹ) האל"ף מנוקדת בשווא נח, ולשון אסירה שענינה חבישה בבית האסורים (כגון: וַיֵּאָסֶר אוֹתוֹ לְעֵינָיָהֶם), תצא האל"ף במבטא ע"י תנועה כלשהי מלבד שווא נח.

אך רד"ק (מכילת פ"ה ע"ב) כתב שבשוור אסר האל"ף בחטף סגול, ופעמים נחה האל"ף בשווא לבדו. ומשמע שלא חילק בין לשון רתימה לחבישה בבית האסורים (וכן בשרשים שרש אסר לא חילק בניהם). וצ"ע בזה.

^ט כן כתב בהדרת קדש, והובאו דבריו בשולחן הקריאה (סימן י"ב, פרשת בשלח). וכן כתב בספר קצות השולחן (סי' פ"ד בבדי השולחן סק"ב), וכתב שם סע' לזה מהמשתנה בסוטה (כ"ז ע"ב) מלמד שהיו ישראל עונין שירה בקוראין את ההלל, והלל מצוה לקרותו מעומד (כמבואר בשו"ע סימן תכ"ב). וכתב שם שנוהגים לעמוד מ'וַיִּשְׁעוּ' (ועיין עוד במה שכתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סי' קצ"ד) בענין המעלה לעמוד בשעת קריאת השירה).

ויש שכתבו שיש לעמוד בשירת היס שאומרים בפסוקי דמורה (דוד החיים דיני פסוקי דמורה סק"ה, קיצור שולחן ערוך סי' י"ד סעיף ד', ערוך השולחן סי' נ"א סעיף ח', הוספות המדפיס בסידור בית יעקב להעב"ק, הוספות חיים על החי' אדם כלל י"ח סק"ב. וכן בלקוט מעם לועז בפסוק 'וַיִּשְׁעוּ' כתב שרביס מבעלי הנפש רגלים לאמר השירה בעמידה), ואולי יש ללמוד מדבריהם שגם בקריאת התורה יש לעמוד בשעת קריאת שירת היס.

^י בכנסת הגדולה (או"ח סימן תכ"ח) כתב שהמנהג שחכם הקהל קורא שירת היס, והטעם, ששירת היס אין ראוי שיזמר להקב"ה אלא הגדול שבהם. והובאו דבריו במגן אברהם (שם סק"ח), ובעקבותיו בשאר האחרונים. וכן משמע בשו"ת רדב"ז (ח"א סימן ד"ש), והובאו דבריו בפתחי תשובה (י"ד סי' רמ"ב סק"א). ובמנהגים דק"ק וורמיישא בסדר הפרשיות כתב שקוראים את הפרנס הישיש לשירת היס, ואת הרב קוראים לשלישי בפסוקי 'וַיִּסַּע' ו'וַיִּבְאֵשׁ' ו'וַיִּטָּ'.

^{יא} מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפניה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: מִלֵּד במקום מִלֵּאד, שִׁמּוֹן במקום שִׁמְעוֹן, וַיִּנֵּג במקום וַיִּנְהַג). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושוורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

^{יב} והמבליע את האל"ף וקורא 'וַיִּבֶשׁ', משנה משמעות מלשון באישה ללשון יובש. ויש להזהר בזה מאד, משום שברוב המקומות אף אם מבליע אות וע"י זה משתנה משמעות התיבה, בדרך כלל עדיין הענין מלמד על משמעות התיבה, ולכן יתכן שאין זה מעכב בדיעבד (כדמשמע בקריינא דנארתא ח"א מכתב קל"ט), אך בפסוק זה אין הענין מלמד על משמעות התיבה, שאפשר לפרש שהמן גם התליע וגם התייבש, ולכן יש להזהר בזה מאד.

^{יג} כתב בשו"ע (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב) שאין למנות כשליח ציבור מי שקורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף. ובמשנה ברורה שם (סקל"י) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

וַיִּרְאוּ - הרי"ש בשווא נע, והוא מלשון יראה. והקורא וַיִּרְאוּ בשווא נח משנה משמעות ללשון ראה. וכן הוא להלן ל"א. אך להלן ט"ו ט"ו: **וַיִּרְאוּ** - הרי"ש בשווא נח, הוא מלשון ראה.

י"ד י"א: וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה - יש להקפיד לגנו את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶל מֹשֶׁה.

י"ד י"ב: בְּמִצְרַיִם - הבי"ת רפה". וכן הוא להלן ט"ו כ"ו.

י"ד י"ג: אֶל־תִּירְאוּ - יש להקפיד לגנו את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶל תִּירְאוּ.

י"ד י"ז: הִנְנִי - יש אומרים שהנו"ן הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח". וכן הוא להלן.

י"ד כ"א: יְיָ | אֶת־הָיִם - מונח ופסיק אחריו, ואינו מונח לגרמיה.

י"ד כ"ב: מִיָּמִינָם - היו"ד לא נשמעת, ונקרא 'מִמֵּנָם'. ואין לקרוא 'מִיָּמִינָם' בשווא.

וּמִשְׁמָאלָם - השי"ן בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן.

י"ד כ"ד: וַיִּהְיוּ - הה"א בקמץ קטן.

י"ד כ"ח: וְאֶת־הַפְּרָשִׁים - יש להקפיד לגנו את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְאֶת הַפְּרָשִׁים.

י"ד ל': וַיִּשְׁע - הטעם מלעיל ביו"ד.

ט"ו א': כִּי־נֶאֱמַר גָּאָה - הגימ"ל דגושה בדגש קל נגד הכללים.² וכן הוא בכ"ף שלהלן י"א: **מִי כְּמִכָּה נֶאֱדָר**. ובגימ"ל שלהלן י"ג: **עַם־זֵנוּ גָּאֻלָּתָהּ**. ובכ"ף שלהלן ט"ו: **יָדְמוּ כְּאַבְנֵן**. ובגימ"ל שלהלן כ"א: **כִּי־נֶאֱמַר גָּאָה**.³

ט"ו ב': וְאֶלְמִנְהוּ - המ"ם בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים וְאֶלְמִנְהוּ בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט⁴. וכן הוא בלמ"ד שלהלן י': **צָלְלוּ**. ובנו"ן שלהלן י"ז: **כּוֹנְנוּ**.

ט"ו ד': טַבְעוּ - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

ט"ו ח': נִעְרַמְנוּ מִיָּם - הטעם מלעיל בנו"ן⁵.

ט"ו י': צָלְלוּ כְּעוֹפְרֶת בְּמִים אֲדִירִים - יש להקפיד להטעים היטב את הזקף המפסיק שבתיתב 'כְּעוֹפְרֶת', שהוא ניגון מפסיק יותר מהטפחא שבתיתב 'בְּמִים', שאם לא יטעים כראוי ישמע שהמצרים הם אֲדִירִים, בעוד שפירושו שהמים הם אֲדִירִים⁶.

² כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

³ בלשון הקודש התיבות מוטעמות או מלרע בהברה האחרונה של התיבה, או מלעיל בהברה אחת לפני האחרונה, אך אין תיבות המוטעמות שתי הברות לפני ההברה האחרונה. וכאן יש תופעה חריגה שהתיבה מוטעמת באות נו"ן שהיא שתי הברות לפני ההברה האחרונה (ג-ער-מו).

והטעם לאחר זה, משום שדרך הלשון שכאשר יש טעם משרת הסמוך לטעם אחר, והטעמים באים בהברות רצופות ללא חציצה, אע"פ שהתיבה הראשונה ראויה להיות מוטעמת מלרע, יסוג הטעם הברה אחת אחורה, כדי למנוע סמיכות הברות מוטעמות, והתיבה תהיה מוטעמת מלעיל (כלל זה מובא בכל המדקדקים, וראה למשל אבן עזרא בראשית י"ב י"ג, ויקרא ז' ח').

אך הכלל הוא שהטעם נסוג רק להברה פתוחה (היינו הברה שאינה מסתיימת בשווא נח או דגש, כגון 'קָרָא לְלֵהָ' שהברת 'קָ' היא פתוחה), ואם ההברה סגורה הטעם לא יסוג וישאר מלרע (כגון 'נִקַּח לָרֶחַ' שהטעם לא נסוג אחור לאות ו"ד כיון שזו הברה סגורה), ולכן כאן בתיבות 'נִעְרַמְנוּ מִיָּם' הטעם לא יסוג להברת 'עָרָ' שהיא הברה סגורה והטעם אמור להישאר מלרע במ"ם.

אך כיון שהברת 'עָרָ' אינה הברה גמורה, שהלא התיבה היתה ראויה להנקד 'נִעְרַמְנוּ' על משקל 'נִשְׁבְּרוּ' 'נִשְׁלַחוּ', ולהיות בעלת שתי הברות בלבד (שהלא שווא אינו תנועה), ורק משום שדרך אות גרונית המנוקדת בשווא נח להתרחב לחטף, העי"ן צריכה להתרחב ולהנקד 'נִעְרַמְנוּ', וכיון שדרך האות שלפני החטף להנקד בתנועת החטף, לכן השתנה ניקוד הנו"ן לסגול בדומה לעי"ן שמנוקדת בחטף סגול, ומחמת שלא יתכן חטף לפני שווא, הורחב החטף לתנועה גמורה ומנוקד 'נִעְרַמְנוּ'.

וכיון שהברת 'עָרָ' אינה הברה גמורה, לכן נחשב כאן שנסוג אחור הברה אחת בלבד, ולא שתי הברות, ולכן הטעם נסוג אחור (וכיצא בזה בתיבות: 'נִעְרַפּוּ טָל'; 'תַּעֲרֹכוּ לִי'; 'נִקְמְדָה יָחִיד'; שבספרים המדויקים מוטעמים מלעיל. ואכן יש ספרים המטעים 'נִעְרַפּוּ טָל'; 'תַּעֲרֹכוּ לִי'; במקף, וכנראה זה משום שהיו סופרים שלא הבינו הטעמה מורה זו, והגיהו כן. וכן העיד מנחת שי שבמקצת ספרים מוטעים גם כאן 'נִעְרַמְנוּ' במקף).

⁴ יש מפרשים שתיבת 'אֲדִירִים' קאי על המים, שהמים הם אֲדִירִים, והפיסוק הוא: צָלְלוּ כְּעוֹפְרֶת, בְּמִים אֲדִירִים. ויש מפרשים שתיבת 'אֲדִירִים' קאי על המצרים, שהמצרים הם אֲדִירִים, והפיסוק הוא: צָלְלוּ כְּעוֹפְרֶת בְּמִים, אֲדִירִים. בבבלי (מנחות נ"ג ע"א), ובמכילתא דרשב"י, ובספורנו, מבואר שתיבת 'אֲדִירִים' קאי על המצרים. אך במכילתא דרבי ישמעאל, ובאבן עזרא, וברשב"ם, וברש"י (שופטים ה' ה'), מבואר שתיבת 'אֲדִירִים' קאי על המים (וכן משמע גם מהפסוק בנחמיה ט' י"א: וְאֶת רִדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בְּמִצְוֹתָ כִּמוֹ אֲבָן בְּמִים עֵזִים. וכן משמע גם מה שמוקדם כאן 'צָלְלוּ כְּעוֹפְרֶת בְּמִים אֲדִירִים', שהבי"ת בשווא, ואילו היה פירוש הפסוק שהמצרים הם אֲדִירִים, היה ראוי להיות מנוקד 'צָלְלוּ כְּעוֹפְרֶת בְּמִים אֲדִירִים', שהבי"ת בפתח להורות על המים הידועים, כמו שבשאר הפרשה באה ה"א הידיעה לפני תיבת 'מִים', אך כאשר בא תואר אחר תיבת 'מִים', לא שייך ידוע, ולכן נראה שתיבת 'אֲדִירִים' היא תואר למים, ולכן אינו ידוע. וכמו שכתב בהגהות חק נתן במנחות שם).

ובשלמי ציבור (דף ע"ב): כתב: צריך להפסיק בין 'מִים' ובין 'אֲדִירִים', כי טעם טרחא [=טרחא] תחת 'בְּמִים', וסוף פסוק ב'אֲדִירִים', כי תיבת 'אֲדִירִים' לא קאי

⁵ ענין זה מבואר בגליון פרשת וישלח תשע"ו הערה י'.

⁶ משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה ב'.

² הכלל הוא שאותיות בגדכפ"ת בראש תיבה דגושות בדגש קל (כמו בחזק; כמו). אך אם התיבה שלפניהן מוטעמת בטעם מחבר ומסתיימת בהברה פתוחה, הרי היא רפה (כמו וַיִּקְרָא פָּרְעֹה: הִנֵּה כְנִי; וְשִׁיתָ כִּפְרָה).

וכאן האות דגושה בדגש קל, אע"פ שהתיבה שלפניה מוטעמת בטעם מחבר ומסתיימת בהברה פתוחה.

³ נאמרו כמה טעמים לבאר מדוע הם דגושים נגד הכללים.

הבית יוסף (אורח חיים סוף סימן נ"א) הביא טעם בשם הארחות חיים (הלכות מאה ברכות, סעיף ל"ב), שאם 'מִי כְּמִכָּה' היה רפה, היה נשמע כאומר 'ה' מיכָה', ומיכָה הוא האיש שגנב השם ועשה העגל, ולכן נדגש (ובשאר מקומות שאומר 'ה' מי כמִכָּה' אין לחוש לזה, שרק במה שנאמר על הים יש לחוש). ואם 'יָדְמוּ כְּאַבְנֵן' היה רפה, היה נשמע כאומר 'ידמוֹךְ אבֵן', ולכן נדגש. ואם 'עַם זֵנוּ גָּאֻלָּתָהּ' היה רפה, היה נשמע שהוא מלשון מגואל, ולכן נדגש.

ובמדרש שכל טוב כתב שהטעם ש'מִי כְּמִכָּה' הראשון רפה והשני דגוש הוא משום שבתחילה היו משבחין בשפה רפה, ולבסוף מקירות לבס בפה מלא.

ור' משה הנקדן (דרכי הניקוד והתנועות שנדפס בהוצפה לחכמת ישראל תרפ"ט, עמ' 329, לא מצוי במהדורות הרגילות) נתן טעם, שכאשר יש במילה אות אחת פעמיים, ואין ביניהן אלא הברה אחת, לא תהינה שתייהן דגושות או שתייהן רפות, כי לא נזהר על הלשון לקרותן ככה, אלא תהיה אחת דגושה ואחת רפה, ולכן בתיבות 'מִי כְּמִכָּה' הכ"ף הראשונה דגושה, בעבור הכ"ף השניה הרפה, וכן בתיבות 'גָּאָה גָּאָה' הגימ"ל השניה דגושה, שאף שהן שתי תיבות כיון שאין ביניהם אלא הברה אחת נראות כתיבה אחת, ועל 'יָדְמוּ כְּאַבְנֵן' כתב הטעם כהארחות חיים שלא ישמע כאומר 'ידמוֹךְ אבֵן' (והוסיף שם, שהטעם שב'מִי כְּמִכָּה גָּאֻלָּתָהּ' הכ"ף נשארה רפה, משום שתיבות 'מִי כְּמִכָּה' מוקפות, ולכן הכ"ף נחשבת כבאמצע התיבה, ואי אפשר להדגשה. וקשה, שהרי מצאנו מקומות נוספים (כגון: דברים ל"ג כ"ט, תהילים ע"א י"ט) בהם מופיע הצירוף 'מִי כְּמִכָּה', והכ"ף בהם רפה אע"פ שאין התיבות מוקפות. וצ"ע).

ובסידור צלותא דאברהם (בפירוש עמק ברכה) כתב על דברי הבית יוסף בשם הארחות חיים שהוא טעם קלוש מאד, ומצאנו לשון מגואל גם בגימ"ל דגושה. וכתב שיש לומר בפשיטות שכיון שהשירה נאמרה בשירה ובזמרה ובניגון מיוחד, יש הפרדות דקות נעימות לאוזן יותר מאשר בשאר הקריאות, וכיון שהיה הפרד דק בין 'גָּאָה' ל'גָּאָה', ובין 'מִי' ל'כְּמִכָּה', ובין 'זֵנוּ' ל'גָּאֻלָּתָהּ', ובין 'יָדְמוּ' ל'כְּאַבְנֵן', ובין 'גָּאָה' ל'גָּאָה', לכן הם הודגשו, כיון שהיה פירוד ביניהם, וא"כ אינם יוצאים מן הכלל. והוסיף, שזה טעם הדגש גם בבי"ת שבתיתב

בְּאֵלֶם שגם הוא נגד הכללים (ענין מנחת שי כאן. אמנם, רוב המדקדקים לא מנו את 'בְּאֵלֶם' בין שאר היוצאים מן הכלל כאן, משום שהחשיבות כדגש דחיק (שבפשיטות הוא דגש חזק) היוצא מן הכלל הרגיל של דחיק בזה שנגזש אע"פ שהטעם מלרע, אך לא שיוצא מן הכלל הרגיל של בגדכפ"ת. ויש מדקדקים שמחשיבים גם מות בטעם לענין דגש דחיק, ולשיטתו דגש 'בְּאֵלֶם' דגוש כדון ואינו חריג כלל. ענין בזה בגליון פרשת ויחי תשע"ו הערה מ"א).

לטרס, גינצבורג, קסוטו, קורן. ~ וכן הוא במסורה מח.ט.

ט"ז כ"ד: לא־הִתְהַבּוּ / לא־הִתְהַבּוּ

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט סי"ז, א"א א"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטרס, קסוטו, ברויאר.

במקפ – בכתבי היד: ס"ז ס"י ס"יא סי"ג ס"ד ס"ו ס"ז, א"ב א"ג א"ה א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קורן.

ט"ז ל"ה: אָקְלִי / (אָקְלִי)

האל"ף ללא מונח – בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא סי"ב סי"ג סי"ד ס"ו ס"ז, א"ג א"ד א"ה א"ז א"ט. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים²¹.

האל"ף במונח – בכתבי היד: סי"ז, א"א א"ב א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטרס, גינצבורג.

י"ז ו': שָׁם | עַל־הַצּוֹר / (שָׁם | עַל־הַצּוֹר)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ד ט"ה ט"ו, ס"ה ס"ו, א"א א"ג א"ד א"ה א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: גינצבורג, רוו"ה, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים²².

במונח – בכתבי היד: ט"ג ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו, א"א א"ג א"ד א"ה א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: קסוטו, לטרס, רא"פ, לטרס, קסוטו.

י"ז י"ד: אָתְּזֹכֶר / (אָתְּזֹכֶר)

הזי"ן בצייר – בכתבי היד: טא"ס טא"ק ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ח, ס"ב ס"ד ס"ז ס"ח ס"י ס"יא ס"ז סי"ז, א"א א"ה א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטרס, גינצבורג²³, קסוטו, קורן, ברויאר.

נמלא־טָל קְצוֹצִי רְסִיסי לִילָה' (שה"ש ה' ב'), 'אֲשֶׁר יִמָּצָא אֹתוֹ יִהְיֶה לִי עֶבֶד וְאֶתֶּם תִּהְיוּ נִקְיִים' (בראשית מ"ד י'), אשר בהם הזקף משמש כמפסיק חשוב ומשמעותי, ולכן הם מנוקדים בקמץ אע"פ שמוטעמים בזקף. אך לעומת זאת כאן שכתוב 'הִיתָה שְׂכַבְתָּ הָטָל סָבִיב לִמְחֻנָּה', שני חלקי המשפט קשורים זה לזה, ולא מסתבר שהטי"ת תנוקד בקמץ, ולא מצוי בתנ"ך שזקף יגרום לפתח להפוך לקמץ כאשר חלקי המשפט כל כך קשורים זה לזה (וכיוצא בזה מצאנו עוד מספר מקומות במקרא בהם יש ספרים המנקדים קמץ בזקף באמצע משפט, ואכן בספרים המדויקים מנקדים בהם בפתח ולא בקמץ. ראה בחילופי נוסחאות בגליונות פרשיות שמות, ויקרא, אחרי, בלק, ובמגילת אסתר).

ויתכן שהטעם שיש ספרים שניקדו כאן 'שְׂכַבְתָּ הָטָל' בקמץ הוא משום שלשון 'טל' נמצאת במקרא בזקף בשני מקומות נוספים, והם: 'מִמֶּגֶד שְׁמִילִם מִטָּל' (דברים ל"ג י"ג); 'שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא־טָל' (שיר השירים ה' ב'); ובשניהם הזקף גורם לפתח להפוך לקמץ, וממילא טעו לחשוב שגם כאן כיון שהוא בזקף, הוא בקמץ, וטעות זו אף נתחזקה ע"י העובדה שבפסוק הבא אכן הטי"ת מנוקדת בקמץ ('וְתַעַל שְׂכַבְתָּ הָטָל').

²¹ נראה שיש סימני מחיקה של מקף שתוקן למרכא.

²² תיבה המוטעמת בזקף קטן שאין טעם משרת לפניו, ויש בתיבה מקום הראוי למתג, אם המקום הראוי למתג הוא באות הראשונה בתיבה, לא יהפך המתג למונח, ואם המקום הראוי למתג הוא אחרי האות הראשונה בתיבה, דרך המתג להפוך למונח (משפטי הטעמים דף י"ג ע"א, והביא שם כמה ראיות לכלל זה מהמסורה ומספרים מדויקים).

והטעם שבאות הראשונה לא יהפוך המתג למונח, משום שיש כמה סוגי מונחים (כמבואר בדברי המדקדקים הקדמונים), ומונח הבא לפני זקף קטן ומוטעם באות הראשונה בתיבה (כגון: נֶפֶשׁ חַיָּה) נקרא מונח מכרבל (ונעניו מסולסלת מעט יותר ממונח רגיל), ואם המונח מוטעם אחרי האות הראשונה (כגון: וַיְהִי מִבְּדִילָהּ) הוא מונח רגיל. ולכן רק כאשר המקום הראוי למתג אינו באות הראשונה ישתנה המתג למונח, משום שהמתג יכול להשתנות רק למונח רגיל ולא למונח מכרבל (כן כתב רוו"ה בשום שכל בראשית י"ח ט"ז).

²³ הכלל הוא (מובא בדקדוקי הטעמים (בו"ש סעיף 21, דותן שער ט'). ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (שער הזקא). ובעין הקורא (בראשית ל"ז כ"ב). וכן בשאר הקדמונים ובמסורה) שכאשר יש יותר ממשרת אחד לזקא, המשרת הסמוך לזקא הוא מונח (כגון: וְתֹאמַר שָׂרָה אֵלֶּיךָ), אך כאשר יש פסיק או מתג בין המשרת האחרון לבין הזקא, והמשרת שלפניו הוא קדמא, המשרת הסמוך לזקא יהיה מרכא ולא מונח (כגון: וַיְהִי אֶחָד־לְהֵים יוֹם אֶתֶּן מִרְהֹטִים אֲשֶׁר עַל־הַמַּעֲוֶה).

וכיון שבפסוקנו יש פסיק בין תיבת 'שָׁם' לתיבות 'עַל הַצּוֹר' המוטעמות בזקא (ופסיק זה אף נמנה ברישית הפסוקים במסורה (הירשימה מופיעה בכ"ט ב), ובספר המסורה, ובדפוס מק"ג, ובכתבי יד נוספים)), תיבת 'שָׁם' ראויה להיות מוטעמת במרכא ולא במונח.

²² ובמסורה שם נמסר עליו שבספרים אחרים מנוקד 'זֶכֶר' בסגול.

²³ ובגליון ציין שכן הוא ברוב ספרים כ", ובספרים אחרים מנוקד 'זֶכֶר' בסגול.

שהוא בזקף, והם שתי הדוגמאות שהביא, אך אין כוונת רד"ק שכל מקום בו תיבת 'טל' מוטעמת בזקף היא מנוקדת בקמץ. וראה לכך, שהלא תיבת 'טל' בזקף מופיעה שלוש פעמים במקרא בלבד, והם שתי הדוגמאות שהביא רד"ק, והפסוק כאן, ואם כוונת רד"ק שבכל שלושת המקומות הטי"ת בקמץ מחמת הזקף, היה עליו להביא את שלושת הדוגמאות, ולא מסתבר שיביא שתי דוגמאות מתוך שלוש, ובפרט שמביא דוגמא מכתובים ולא מהתורה. ועוד, שהיה לו להביא כלל שתיבת 'טל' בזקף תמיד מנוקדת בקמץ, כשם שהביא הכלל לגבי אתנחתא וסוף פסוק, והיה לו לכתוב רק 'וכן בזקף', ומזה ששינה בלשונו וכתב 'ובזקף קמץ' משמע שהביא את המקומות בהם תיבת 'טל' אכן קמוצה בזקף, אך לא שסבר שבכל מקום היא קמוצה בזקף. וא"כ נראה מרד"ק להיפך מהבנת רוו"ה, שבה לומר שדוקא בשני המקומות שהביא, תיבת 'טל' מנוקדת בקמץ בזקף, אך בפסוקנו מנוקד בפתח כדינו.

^{מח} בספר המסורה הקדום אכלה ואכלה (סעיף 21) מובאת רשימת מסורה של תיבות המנוקדות רק פעם אחת במקרא בקמץ, וביניהם נמנית תיבת 'הָטָל' בפסוק 'וַיְהִי בַּעֲרֵב וְתַעַל הָטָל וְגו'. כלומר שתיבת 'הָטָל' בפסוק זה היא היחידה במקרא המנוקדת בקמץ שלא באתנחתא וסוף פסוק, ובשאר המקומות (במדבר י"א ט', שמואל ב' י"ז י"ב) תיבת 'הָטָל' (עם ה"א הידיעה לפניו) מנוקדת בפתח.

כמו כן, יש כתבי יד (כן הוא בכה"ס ס"ד ס"ו א"א א"ג א"ד א"ו, ובדפוס מק"ג) שנמסר עליהם כאן במסורה 'לית קמץ זקף'. דהיינו שזו הפעם היחידה במקרא שתיבת 'הָטָל' עם ה"א הידיעה לפניו הופכת מפתח לקמץ בטעם זקף, ונראה שמקור מסורה זו הוא מהרשימה המופיעה בספר אכלה ואכלה.

אך יש להעיר, שרשימת מסורה זו אינה הולכת בשיטת בן אשר, שהרי תיבת 'זֶכֶר' (בראשית מ"א ג') מנויה ברשימה זו בין התיבות המנוקדות בקמץ, כשיטת בן נפתלי המנקד 'זֶכֶר', בעוד שלפי בן אשר תיבת 'זֶכֶר' מנוקדת בפתח (כדאיתא בספר החילופים), וא"כ לרשימת מסורה זו אין תוקף גדול כל כך אחר שאינה כשיטת בן אשר.

^{מט} הטעמים המפסיקים ביותר בפסוק, שהם סוף פסוק ואתנחתא, גורמים לשינוי ניקוד האות המוטעמת משום ההפסק, וכגון במקום 'שָׁמִים', באתנחתא וסוף פסוק מנוקד 'שָׁמִים'. 'אֶרֶץ'-'אֶרֶץ'. 'מִצְרַיִם'-'מִצְרַיִם'. 'לִילָה'-'לִילָה'. ויש מקומות רבים בהם הפתח משתנה לקמץ גם בטעמים מפסיקים נוספים, כדרך שנוהג באתנחתא, כגון: 'אֲשֶׁר יִמָּצָא אֹתוֹ יִהְיֶה לִי עֶבֶד' (בראשית מ"ד י'), 'וַיִּשְׁשֶׂה לָהֶם מִכְנָסִימָד' (שמות כ"ח מ"ב), שבהם הזקף גורם לפתח להפוך לקמץ. וכגון: 'וְהָשִׁיב אֶת־הַנְּזִלָּה אֲשֶׁר נָזַל' (ויקרא ה' כ"ג), שבו הרביעי גורם לפתח להפוך לקמץ, ועוד פסוקים רבים על דרך זו.

ובניקוד הפשוט של תיבת 'הָטָל' הטי"ת מנוקדת בפתח, והמנקדים כאן 'הָטָל' בקמץ ניקדו כן מחמת הזקף שגורם לפעמים לשנות את הפתח לקמץ. וכתב ברויאר (כתר ארס צובה והנוסח המקובל עמוד 37-38) שלכאורה הנכון יותר הוא 'הָטָל' בפתח, שהרי פתח שהופך לקמץ שלא באתנחתא וסוף פסוק, מצוי בדרך כלל רק בין שני משפטים עצמאיים, או בין שתי צלעות מקבילות של משפט, וכגון: 'מִמֶּגֶד שְׁמִילִם מִטָּל וּמִתְהוֹם רִבְעַת תַּחַת' (דברים ל"ג י'), 'שְׂרָאשִׁי

ובכ"י ס"ד נמסר כאן במסורה 'כל זכר בסגול בר מן אחד בצירי', ובכ"י
סט"ו אף מפורש הפסוק ונמסר 'כל זכר בג' נקודות, בר מן אחד והודו לזכר
קדשו', ונראה שמסורה זו מקורה מדברי רד"ק בשרשים.

¹⁰ יש מי שכתב (קצות השולחן סי' פ"ד בבדי השולחן סקב"ב, הגר"ש דבליצקי באם למקרא ובזרח השמש)
לקרוא באופן אחד לשביעי ובאופן אחד למפטיר.
אך נראה יותר שאחר שיש לנו נוסח מדויק ומאושר, ואין לנו ספק שהעיקר
הוא ניקוד 'זכר' בצירי, אין צורך לחוש ולקרוא 'זכר' בסגול כשיטה הדחויה,
ואף המשנה ברורה (סי' תרפ"ה סק"ח) שכתב לקרוא בשני האופנים כתב כן רק
גבי פרשת זכור מחמת חומר קריאתה.

¹¹ כתב רד"ק בשרשים (שרש זכר): 'תמחה את זכר עמלק בשש נקודות, אבל
לזכר קדשו בחמש נקודות ולית כותיה', ובחלק מהדפוסים נוסף על זה 'כן הוא
במקצת הספרים, ובמקצת הספרים כל זכר בחמש נקודות'.
ובמכלול (קמ"ט ע"ב) הביא רד"ק רשימת תיבות המנוקדות בסגול סגול, וכלל
את תיבת 'זכר' עמה. אך בספרו עט סופר (דף י"ט ע"א) שכתבו אחר המכלול
והשרשים, הביא רד"ק רשימת תיבות המנוקדות בסגול סגול, ורשימת תיבות
המנוקדות בצירי וסגול, וכלל את תיבת 'זכר' עם התיבות המנוקדות בצירי
וסגול.